

*Sütő Andrásnak, odaátra*

„Mérd az időt, / de ne a mi időnket” – kiáltanám Pilinszkyvel. Szívem szerint perlekednék, mert még nem a bölcsesség, csupán az engedelmség készítet annak belátására, amit Simone Weil oly pontosan megfogalmazott: „Istentől loptunk egy kis létet, hogy magunkévá tegyük. Isten nekünk adta. Csakhogy mi úgy loptuk. Vissza kell hát adnunk.” A bajban nemcsak az idő sűrűsödik össze, pillanatokba zsugorítva elmúlt és jövőendő esztendőket, a vész a lényeket is felfedi szinte elviselhetetlen letisztultságában. Az ember csak a saját létevel gazdálkodhat a weili értelemben, mégis valahogy a másokéval gondol. Talán éppen Sütő András és Nagy Gáspár emberfeletti küzdelme, „létvégi hajrája”-nak fájdalma égette belém annak kötelességszerű felismerését, hogy jobban kell gazdálkodnom. Talán e kusza kor összezavarodott nemzetének nagy hajrájában is több lelkiismerettel, fegyelemmel, tisztasággal, felelősséggel, tartással és kitartással kellene hajrázni, mert az idő sürgetőnek, a lényeg pedig igen ijesztően koncentrálnak tűnik. Létvégi hajráinkban őrzőket veszítettünk, pótolhatatlanokat, akik nélkül üresebbé vált a minket már nem körülölelő, inkább magába szorítani akaró világ. Ideje van a gyásznak, mert bizony, a mi időnk méretik. S ideje van a cselekvésnek is, éppen mert a mi időnk méretik.

Erre is utalt Sütő András, amikor utolsó telefonbeszélgetésünk alkalmával nagyapai szeretettel, tisztasággal a földi létben felhalmozott, s már bizonytalansággal az odafentről megvilágított bölcsességgel, szelíden, de rendíthetetlen tartással vigaszt és erőt ajándékozott nekem. Úgy éreztem magam, mint az *Engedjétek hozzám jönni a szavakat* Lacikája gyermekkori képzeletemben, az elutazás előtt, amikor a nagyapától kapott szavakkal, a nyelv kincseivel birtokában útra kell kelnie, hazatérni, ahol elválik majd hogyan boldogul újdonsült gazdagságával. Noha megnyugtató mosolyát magam előtt láttam, hangjából éreztem, hasonlóképp aggódik ő is, ugyanazt firtatva, vajon hogyan boldogulunk kincseinkkel... Még az öröklét kapujában is a mi jövőnkkel, szűkebb és tágabb közösségének sorsával gondolt. Igyekezett szárnyakat varázsolni nekünk, mert „Messze van még a feltámadás. Gyalogos képzelettel annál is messzebb” (Haza a magasban és a mélyben. Karácsonyi tűnődés Illyés Gyula emlékére. In *Létvégi hajrában*).

Létét lehet, hogy ő kapta, de nekünk adta ajándékba. Nem „vátészkedett”, azt tette, amit meggyőződése diktált. Kizárólag a saját nevében szól mindannyiunkért, s önmagát áldozta fel. Felelős szeretet és tündöklő talentum egyesült benne. Németh László keserű jövődőlésében párhuzamot vont Ibsen „porossága” és a saját várható „elavulása” között. „Ibsen darabjai erkölcsi lázadásokkal, vergődé-

sekkel, katasztrófákkal foglalkoznak – s ez a küzdelem az, amin a nézői így vagy úgy *túl vannak*; ki azért, mert nincs erkölcsi gátlása, ki azért, mert a társadalmi szükség, a konformizmus nem hagy teret az efféle vívódásra” (*Két film a televízióban*). Kiterjesztve Németh László látomását, pontosan tudjuk, hogy ez a rémkép egyre élesebben körvonalazódik. Ha a rémkép végleges alakot ölt, a nyelvi, kulturális, morális romlás, elaljasodás, ellenségeskedés, szeretetlenség árnyékában létünk olyan könnyűvé válik, hogy azt már nem is lesz érdemes Istentől elcsenni arra a piciny időre sem, hogy aztán szépen, könnyű és könnyed álmokkal lassan megszűnjünk EMBERNEK lenni. Sütő András, szellemi hagyatékával, személyes áldozatával a kisebbségben élő magyarságért, a tágabb értelemben vett nemzetért, az általános emberi jogokért, nyelvünkért, kultúránkért, emberi mivoltunkért áll rendíthetetlen szellemi őrségben. Rajtunk múlik, egyéni, közösségi sorsutunkon élünk-e, s miként élünk ezzel az ajándékba kapott lehetőséggel. Kár lenne elfeledni a *Csillag a máglyán* egyik hangsúlyos mondatát: „Embernek születtem, aki nemcsak a testével: a gondolataival is rendelkezni akar”, miként *Káin és Ábel* konfliktusát is, mely Sütő András értelmezésében a „szolgaság hajlamának” küzdelme a „fölvetettfejjűséggel”. „A szolgálattelkűség: korunk egyik letragikusabb tényezője, de nem csupán okozat: ok is egyúttal. Mi minden válik ilyenformán lehetségessé...” (A három dráma. In *Sárkány alszik veled*).

Hiába az engedelmesség, drága Sütő András, a szememben, bevallom, „esik az eső”, és annyira szeretném, ha elmondhatna még egy „mesét”, ha nem sürgetne bennünket a sötétség, ha a madár csodamadár volna, nem lőtt lábú, nem ugató és nem elnémult. De ne higgye, hogy telhetetlen vagyok, teljes szívemből köszönöm, amit ajándékként kaptam, s ígérem, igyekszem lelkiismerettel gazdálkodni vele. ❖

*Idős Sütő András ravatalánál édesanyjával (1989. január 13.)*